וְכֵיוָן דְּמֵיְיתָא כָּוְצָא וְלָאו אַדַּעְתַּיְיהּ, והטעם שלא אמרו שמא תמות הבהמה ביום טוב וישאר ללא סוכה [וכפי שפירש רש"י לעיל (ע"א)], כיון שרצו לומר טעם ששייך גם בימי חול המועד (ערוך לנר ע"א ד"ה גזירה, וראה עוד רש"ש).

חֲרֵי זֶה גִּיטֵּיךְ שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם מִיתָתִי אֲסוּרָה לָאֲכוֹל בִּתְרוּמָה מֵיָד - אדם שירא שמא ימות פתאום, או בעיר אחרת, ותיזקק אשתו לחליצה עושה כן (רש"י), אולם אם הוא כהן אין לו תועלת בכך, שהרי כשנותן גט כזה לאשתו, היא נאסרת עליו מיד מחמת איסור גרושה לכהן [כשם שאסורה מיד לאכול בתרומה], והטעם שהברייתא כתבה דין זה לגבי תרומה ולא לגבי איסור לבעלה, משום שבהמשך הברייתא נאמר אותו דין לגבי שפחה, ואצלה הנפקא מינה היא רק לגבי תרומה (רש"ש, וראה הערות הגרי"ש אלישיב).

וְאָמַר אַבַּיֵי לֹא קַשְׁיָא וְכוּ', הָא רַבִּי יְהוּדָה דְּחָיֵישׁ לְמֵיתָה, וגם רבי זירא (לעיל ע"א) שסובר שמיתה לא מצויה ולא חוששים לה, מודה שחוששים למיתה, ורק שם הוא סובר שלא חוששים למיתה, כיון שכל החשש הוא שמא היא תמות כשהיא קשורה פחות משלשה טפחים סמוך לסכך ותתכווץ ולא ישים לב לכך (לחם משנה נזירות א, ד, אולם ראה בהגהות רעק"א שם שתמה על דבריו). ויש שפירש, שרבי זירא לא חושש למיתה רק לגבי סוכה שהיא מצות עשה, אולם לגבי איסור אכילת תרומה שעונשו מיתה בידי שמים, מודה רבי זירא שחוששים למיתה (שער המלך סוכה ד, טז).

הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים אוֹמֵר שְׁנֵי לוּגִּין וְכוּ', וכגון שהגיע ליל שבת שאסור להפריש בו תרומות ומעשרות, או אפילו בימות החול וכשאין לו כלים טהורים שיכול ליתן לתוכם את התרומות ומעשרות, ובמקרים אלו עומד ואומר 'שני לוגין וכו'', וכשיפריש בפועל את התרומות ומעשרות, יתברר למפרע שאותו יין שהפריש לבסוף, היה כבר תרומה מתחילה (רש"י, ובריית זו מובאת פעמים רבות בש"ס כמקור לדעות התנאים בדין ברירה, ראה להלן כד, א). ויש סוברים, שרק בבין השמשות יכול לומר כן, אולם בשבת עצמה אסור להפריש תרומות ומעשרות גם בדרך זו (תוס', וראה ערוך לנר שיתכן וגם רש"י מודה לזה, אולם ראה מהרש"ל ב"ק סט, ב ד"ה הלוקח, שרש"י חולק על תוס').

אוֹמֵר שְׁנֵי לוּגִּין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ וְכוּ', ובריית זו סוברת שאפשר להפריש תרומות ומעשרות למרות שהם מעורבים עם החולין ואינם ניכרים בפני עצמם, אולם לדעת חכמים במשנה בתרומות (ג, ה), תרומות ומעשרות אינם חלים אם הם מעורבים עם החולין, שנאמר בתרומה 'ראשית' – ששייריה ניכרין (ריב"ן מכות יט, ב ד"ה תרומה; ריטב"א שם ד"ה ואמר בשם רש"י; וראה עירובין לז, ב שיש סוברים שזה הוא טעמם של החולקים במשנה זו). ויש מפרשים, שכיון שברייתא זו סוברת שיש ברירה, די בכך שהתרומות ומעשרות ניכרים בשעת הבירור מתוך החבית במוצאי שבת (רמב"ן חולין יד, א ד"ה ושמעת; וכע"ז בריטב"א כאן, וראה עוד רשב"א חולין שם ד"ה האי), שהדין של שייריה ניכרין, אינו שיהיה ניכר וידוע לנו בפועל מהי התרומה, אלא שתחול התרומה על חלק מסויים, ולכן די בכך שבמוצאי שבת מתברר למפרע חלק זה, ובכך מתברר שעליו חלה התרומה בשבת (מנחת שלמה).

והטעם שכל היין מותר בשתייה ואינו נאסר משום שבלע מהתרומה שהיתה מעורבת בו מדין 'כבוש כמבושל' [-דברים השרויים במים צוננים במשך עשרים וארבע שעות, שפולטים ובולעים כאילו התבשלו יחד], משום שלא נאמר דין 'כבוש כמבושל' בתערובת לח בלח. או משום שהתרומה חלה למפרע רק על היין שהפריש לכלי אחר, ואילו הטעם שיצא מהתרומה לשאר היין, לא יצא במוצאי שבת לכלי אחר ולא חל עליו שם תרומה (שפת אמת, וראה שתמה על התי' השני).

עֲשָׂרָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, והטעם שהברייתא לא כתבה שצריך לומר גם תרומת מעשר, כיון שמדובר כאן בטבל ודאי, שנותנים את המעשר ראשון ללוי, והלוי מפריש תרומת מעשר ולא הישראל (תוס'). ויש שפירש, שתרומת מעשר בכלל מעשר היא (מאירי). ויש שפירש, שבשבת מותר לקרוא שם רק למה שצריך לאכול בשבת, ולכן אסור להפריש את התרומת מעשר שאינה אוסרת את כל היין אלא רק את המעשר ראשון (כפתור ופרח לח).

וּמֵיחַל וְשׁוֹתֶה מֵיָד – מחלל את המעשר שני בדיבור בעלמא על מעות שיש לו בביתו, שעדיף לתקן את הפירות לגמרי ולא על ידי ברירה [אולם תרומה ומעשר אינו יכול להפריש בדיבור לחוד, אלא רק על ידי הפרשה, והפרשה בשבת אסורה, ולכן צריך להגיע בהם לדין ברירה] (רש"י כאן, ובגיטין כה, ב ד"ה ומיחל). ומדובר שקבע מקום למעשר שני קודם החילול, כמבואר בתוספתא (מעשר שני ג, יז) שצריך לקבוע לו מקום (ריטב"א בדעת רש"י, וראה שם שזה דחוק בלשון הברייתא), ויש שפירש, שכיון שברייתא זו סוברת שאין צריך שייריה ניכרין [כמבואר לעיל (ד"ה אומר)], אין צריך לקבוע לו מקום (תורת זרעים דמאי ז, ד, ע"פ רש"י והריב"ן שהובאו לעיל שם). ויש שסובר, ש'מיחל' היינו שמתחיל לשתות מיד, והכוונה שלאחר שאמר את כל סדר התרומה והמעשרות יכול להתחיל לשתות מיד אף שעדיין לא הפריש בפועל, אולם אינו מחלל מעשר שני בשבת, כיון שאסור לקבוע מקום למעשר שני בשבת עצמה, כשם שאסור להפריש תרומות ומעשרות בשבת עצמה (תוס'; ריטב"א).

דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, ומשמע מכאן שרבי מאיר סובר 'יש ברירה', ואף שבגמ' בבכורות (מח, א) משמע שרבי מאיר מסתפק האם יש ברירה או לא, מכל מקום כאן שמברר מתחילה בדבריו שהתרומה תחול על מה שיפריש במוצאי שבת, ודאי סובר רבי מאיר שיש ברירה, ורק במקום שלא בירר כלום – כגון יורשים שחלקו, שיש לדון האם אומרים בזה שמתברר למפרע שכל אחד ירש את החלק אותו קיבל – בזה הסתפק רבי מאיר האם יש ברירה (תוס'), כיון שלשיטתו ודאי שייך לעשות חלות שאינה מבוררת, וכל הספק הוא האם התורה מחילה חלות שאינה מבוררת (ע"פ ברכת אברהם תנינא ב"ק סט, ב ד"ה תוד"ה אלא). ויש שפירש, שלדעת רבי מאיר (יבמות צג, א) שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הוא הדין שיכול להפריש תרומות ומעשרות על דבר שלא בא לעולם, כמבואר בגמ' ביבמות (שם), ואם כן כל שכן שיכול להפריש תרומות ומעשרות שהם בעולם אלא שאינם מבוררים [ומה שתלו בכל מקום בש"ס (ראה ביאורנו לעיל ד"ה הלוקח) דין זה בדין ברירה, הוא רק למאן דאמר אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם], ולכן אף שרבי מאיר מסתפק בדין ברירה, מכל מקום הוא סובר שאפשר להפריש תרומות ומעשרות שאינם מבוררים (קצוה"ח סא, ג, אולם ראה בית אפרים יו"ד ע שתמה, הרי לרבי מאיר הקנין חל רק כשיגיעו הפירות לעולם, אולם כאן הוא רוצה שהתרומה תחול מיד כדי שיוכל לאכול בשבת, וראה שם עוד שם בסי' עד תשובת הקצוה"ח לשאלה זו).